

ACC. N:R M. 15872:1-20.

Landskap: *Småland* Upptecknare: *G. A. Hartman, Emmaboda*
Härad: *S. Möre* Berättare: " " "
Socken: *Vissefjärda* Berättarens yrke: *folkskollänare*
Uppteckningsår: *1963* Född år *1888* i *Vissefjärda*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Julbegärning på herregården. s. 1-20. LuF 32

20/11-63

Skriv endast på denna sida.

JULBEGÅVNING PÅ HERRGÅRDEN.

(L.U.F. 32.)

Frågelistan har enligt ovan som rubrik "Julbegåvning på herrgården", men därom har jag ingen som helst kännedom. Men jag antar, att det var likadant på de små herrgårdarna i vår socken som i de större bondgårdar, där man hade både piga och dräng samt 1-2 stycken torpare eller stugägare på hemmanet. Och de fattiga fanns ju i slutet på 1800-talet överallt i socknen, så jag tar mej friheten att beskriva, hur det var sagda tid och som jag med egna ögon observerat. Kanske dock en liten del av det som här relateras härstammar från sådant, som jag hört mina föräldrar omtala, men det mesta dock ur egen erfarenhet från min barndom under sista decenniet av 1800-talet.

Mina föräldrar, hemmansägaren August Gustafsson och hans maka Botilda, ägde i byn Fåglasjö i västra delen av Vissefjärda socken en gård om 3/4 mantal, och var den störst av bondehemman i denna sockendel, all-
1.

mänt benämnd Kåraböket, den del av Vissefjärda socken, som hörde till Kronobergs län och Konga härad till 1889, medan den övriga delen av socknen räknades till Kalmar län och S. Möre härad. Min fars hemman var alltså det största men blott c:a 105 tunnland till arealen. Det fanns många andra hemman i Kåraböket, som var större i areal men mycket mindre i fråga om mantal. På dessa gårdar bestod arealen mera av s.k. avrösningsjord, d.v.s. sådan mark, som oländig skogsmark, vilket då laga skiftet kom till i början av förra seklet, räknades som mindrevärdig, medan inägorna värderades högst. På så sätt blev dessa hemmansdelar ^{sälja} ~~stta~~ i lägre mantal oaktat de till ytan var stora. Sålunda kunde 1/8 mantal av sådana gårdar vara i areal 150 tunnland, medan min fars, som blott var omkring 100, hade mantalsbeteckningen 3/4. Skogen var vid skiftesupprättandet av ringa värde, men f.n. är 1/8 mantal om 150 tunnland värd lika mycket eller mer än vår gamla fädernegård med dess 3/4 hemman. Men i fråga om odlad jord och ängsslätter hade vi på vår gård säkerligen tre gånger så mycket som på 1/8-gård den tiden, och följaktligen kunde vi föda tre gånger så många djur också som på den anförda åttondelsgården. Vår by var av betydligt äldre bebyggelse, medan de stora åttondelsgårdarna var belägna i byar,

2.

vars namn slutade på "måla", t.ex. Pellamåla, och vilket betyder, att det skett en utflyttning från äldre byar, man hade tagit upp odlingar just i de oländigare områdena i socknen.

Min fädernegård är en mycket gammal släktgård, som gått till son eller dotter i flera generationer samt är ännu i slakten, i det att den nu ägs av min brorson. Han har emellertid lagt ner jordbruket, då han inte tyckte det var lönsamt nog, och har byggt hus i Växjö samt tagit anställning på en firma, och hustrun har även plats. Gården drivs och ägs för skogens skull och som semesterplats och att fira veckosluten på. Då min far omkring 1870 övertog hemmanet var det rätt lite odlat och ladugården för liten för hans planer. Han satte i gång med nyodlingar samt utökade arealen av åker och mosse till flerdubbla tunnlanden. Men för att kunna få rum med all gröda samt många flera husdjur måste det byggas ny ladugård, vilket skedde 1873, den största och pampigaste i bygden. Och det tarvades även tjänstefolk efter utökningen, en dräng och en pigga året om samt dessutom ibland även en sommardräng. Och nu till det som frågelistan vill ha svar på, nämligen om "JULBEGÅVNING^{en}", men inte på herrgård utan på en bondgård.

Julförberedelserna företogs mycket tidigt för ett par mansåldrar sedan, alltså i mitten på förra århundradet. Men även som jag minnes, således för c:a 70 år sedan, var man i verksamhet i mycket god tid före jul, ty man levde i mycket stor utsträckning då på självhushållets tid, även om man redan då kunde skönja en ny tids inträde på många områden, t.ex. angående mat och dryck, kläder, sätt att bruka jorden osv. Det första i förberedelsen var att skaffa sej julosten, att ysta, vilket skedde i slutet av september fram till friveckan i slutet av oktober, alltså under den tid, då korna gick på höstbetet i ängar och på klöveråkrar, vilket gav god och fet mjölk till julens största delikatess, julosten, med eller utan konjak och kummin som kryddinslag. Under den tiden i byn sågs nästan var morgon mororna vara på väg till någon av gårdarna i byn med sin kopparkruka eller bleckdito, ty i senare fallet ägde man ingen, som var i sådant skick, att det gick att ha mjölk i den, men kopparkrukorna, som förut fanns i huset, hade av judar eller andra uppköpare inhandlats för en spottstyver eller bytts mot någon vara av en kringvandrande jude eller knalle, vilken insåg att det fanns pengar att tjäna på dylika gamla inventarier. Alltnog, bondkvinnorna bytte alltså mjölk med varandra.

4.

för gårdens egen mjölk räckte inte långt för ett yste av en större julost. Och spendering skulle alltid kvinnorna ha: det blev förstås äkta bönkaffe med vetekakor, antingen köpta hos bagaren eller hembakta, det senare allt vanligare, sedan man fått handelsbod i byn, där det bl. a. saluhölls både vetemjöl och jäst. Man hade ännu inte börjat odla vete i byn, detta sädesslag avlöste inte kornet förrän några decennier senare. Inte bara den stora osten för julbordet i det egna hemmet kom till vid detta s. k. ostkalas eller ystegille utan också ett antal av mindre format, vilka skulle användas innan och efter jul eller kanske skänkas bort som "Julbegåvning". Kanske till drängen, om han firade julen i sitt närbelägna föräldrahem, en torp- eller backstuga, eller till pigan i liknande situation, möjligen till de torparfamiljer, som bodde på ens ägor. Ja, så kunde de små ostarnas kommande öde gestalta sej.

Så kom på hösten även brytegillet, då årets linskörd bereddes till tågor, noppor (blånor) och skäktefall (kanske några lockar av det sedan skäktade linet gavs bort till torparen hustu eller pigan), fåren klippes i god tid på hösten, så att ullen hann att växa ut lite innan vintern kom, så att djuren ²inte behövde frysa under betesgången. Det skulle
5.

nämligen av den stickås många plagg åt husets folk, strumpor och vantar samt muddar m.m. samt event. några sådana även till tjänstefolket som julgåva, och en ullasudd behövdes även till någon backstuga eller till torparfamiljerna på gårdens mark. Ja, allt sådant måste planeras långt i förväg för att allt skulle vara klart, då julen var inne.

Malt skulle också beredas av årets korn, men detta skedde inte hemma hos oss, utan far körde kornet till en annan by, där man hade såväl mälta som torkhus, och man betalade dem här för arbetet med pengar per tunna eller skäppa korn, som bereddes. Att mala maltet på sen fanns i nästan var gård en liten handdriven malkvarn. Så vida man inte hade mycket att mala, då det togs med till vattenkvarnen, där man malde ^{en} sit mjöl till bröd och till djurföda. Även av det malda maltet kunde man ge som gåva till jul åt någon fattig familj med många barn, så att de skulle få se lite dricka till julen.

I gamla tider kallades oktober för slaktmånaden, och då förekom den stora slakten för det kommande årets behov av sovelvaror. Då hade till dess djuren blivit feta av det saftiga höstgräset, och svinen hade genom lösgående i ek- eller bokskogar också producerat mycket och späckrikt
6.

*2
flask,*
(eller också hade de i stiorna fått rikligt med kokta potatis av den nya skörden samt därtill mjöl av havre och korn men inte rågmjöl, för av sådant sistnämmt blev det hårt fläsk. Dessutom behövdes rågmjölet och det mesta av kornet till att baka bröd med, för familjerna i nästan alla bondhem var mycket barnlagda- liksom även i småstugorna för resten! Tio- tolv barn var denna tid ingenting ovanligt. Även i vår familj var det ingen brist på barn, skaran uppgick till 12, men två avled vid resp. 2 och 7 års ålder. Återstod alltså tio: med far och mor samt två tjänare uppgick sålunda matlaget dagligen till 14 stycken. Så det gällde att samla i ladorna för att alla skulle kunna mättas under ett helt långt år och dessutom något kunna delas med till kringvandrande tiggare samt de underhavande på gårdens mark.

Emellertid tillgick det inte alldeles lika i mina föräldrars barn- dom som i min egen. På deras tid slaktade man julgris och något nöt, äldre eller yngre, i "slaktmånaden", men jag minns inte annat än att i min barn- dom på 90-talet slaktandet skedde omkring 5-6 dagar före jul, så att man fick all julmaten efter sagda djur färsk på julbordet. Så var det inte förra hälften av 1800-talet: då slaktades allting, som skulle bli julmat,
7:

slutet av oktober-början av november, alltså innan tjänarna börjat fri-
veckan eller sedan det nya tjänsteåret börjat efter Allhelgonadagen.
Så saltades fläsket i kar, togs opp och hängdes till tork, likaså kött
av fäkreatur eller får. Det blev således inte att äta färsk julmat den
tiden, varför det inte var svårt att förstå att det gick åt ovanligt myc-
ket dricka av skilda slag, svaga som starka, för att skölja ner det med.
Man tog i regel inte itu med att äta fläsket eller köttet, förrän det var
bortåt ett år gammalt, dels var det då drygare att hushålla med - man
kunde inte äta så mycket av det salta, som om det hade varit färsk vara -
dels trodde man att det var mera hälsosamt med salt mat än färsk. Jag
minns, att min morfar hade just denna taktik: han hade alltid en fläksida
från fjolårets slakt plus det, som var från det innevarande, och de bägge
var insydda i linnelakansväv, så att mal och damm inte kunde komma åt
de dyrbara sakerna. Men då man någon gång var hos morfar i barndomen,
och han bjöd på stekt, gammalt fläsk, så åt man inte sådant med någon vi-
dare god aptit. Man var från mitt hem inte van vid sådant gammalt sovel,
en annan ordning hade gjorts sig gällande på det här området: det skulle
vara färskt åtminstone till julen, även om man sedan i flera månader fick
8.

äta salt fläsk och kokött, tills det blev tid att företa vårslakten. Det var med förväntan man motsåg den dagen. Dessemellan slaktades ju även en och annan kalv, får eller lamm, när det skulle vara något festligt eller när det var slut i kött- och fläsktinorna.

Vid ^{julslakten} julskalten skars ut eller höggs utav sådana bitar, som skulle ges bort till tiggare före jul eller ges som gåvor åt några speciella mottagare. Det kunde vara rotesoldaten eller någon stugfamilj, som måste ha "julakost", även rackaren - Kalle Skata ~~2~~ skulle ha lite i den vägen, den siste av sitt skrå i vår bygd, så det ville till att grisarna var stora, minst 12 pund (100 kg), helst mer, för den skulle ju delas på så många håll. Ja, barmhärtighet och givmildhet var särskilt stora vid jularna, men även under tiderna mellan högtiderna var givmildheten stor från bondens sida mot dem, som levde på livets skuggsida. Men det fanns också sådana bönder, som var avvisande mot allt tiggeri, men det kanske mest var för att de inte hade mycket att avvara, det de producerade gick helt åt till den egna familjens födande. "Man är sej själv närmast", tänkte man, men det fanns väl då som nu människor, som var snåla och av den anledningen lät tiggarna gå ohulpna från sina dörrar.

9.

Men till jul skulle det även fyllas på i halmförrådet, det måste ju därför slagtröskas många dagar på gården. Dessutom köras till kvarns med mäld av alla slag, till bröd, till grynvara (korn), till kreaturen, och brödmälden blev för julbrödet "näbbad" och skalad, för det måste vara "sävat bröd" (siktebröd), då det var jul. Och brödbaken blev många, för det blev att baka inte bara för eget hushåll utan även att ge bort i stugor och till de många tiggarna. Vedfrågan var en annan ^{sak} ~~sak~~, som tarvade mycket arbete före jul, stora högar skulle huggas opp, så att det räckte åtminstone till efter Knut-dagen. Soldaten måste ha ved, det ingick i hans kontraktsenliga lön in natura, vidare behövde fattiga i stugorna några klampar eller åtminstone ett lass "ganglar" (grenar), och hade man undantagsfolk på gården - gamla far- eller morföräldrar - skulle även de ha vedbrand enligt skrivet undantagsbrev. Så det var inte lite, som man på ett hemman hade att planera om samt sedan sätta i verket, och det började redan långt framme i den tidiga hösten.

Det gick inte för någon att fira jul på det riktiga, traditionella sättet utan lite inköp i handelsboden i byn, vid stationen eller vid ett besök i närmsta stad, för vår del Karlskrona, dit man körde foror året om.
10.

Före näringsfriheten 1864, innan det fanns handelsbodrar på landsbygden, gjordes inköp i staden (Karlskrona) av en del saker, som hörde julen till, såsom risgryn, salt, kaffe, socker, sirap, kryddor, lutfisk m.m. smått och gott samt t.ex. mössor och halsdukar för män och gossar och schalar och huvuddukar för kvinnor och flickor. Dessutom inköptes av de flesta familjer förråd, större eller mindre, av brännvin, konjak och vin. Sedan byn eller enbart kyrkbyn (senare stationen) fått handelsbodrar, köptes specier och div. klädesplagg därstädes. Ljus stöptes i en del hem av talg från egna slaktade djur, eller också inköptes stearinljus i boden.

Julgranar var inte vanliga i vår ort (vår by) förrän i de första åren på nya seklet, utom i någon enstaka familj, t.ex. hos prästerna, på herrgårdarna och andra, som bodde vid stationen eller i kyrkbyn. Hos oss i min hemby hade vi julgran redan under början av 90-talet, de enda där vid den tidpunkten, men sedermera blev det fler och fler, som efterapade sedan. Dessförinnan hade man små ljuskronor av ståltråd, och den hade virats med remsor av silkepapper i flera färger. Julgranen hade små ljus samt var behängd med papperskarameller i skilda färger samt hade på framsidan ett "märke", på vilket stod en devis i form av ett rim ll.

i två rader, en ängel, blommor osv. Även kex, av socker eller bakade av havremjöl, med eller utan märke, fanns också på granen, sockerkexen i olika färger. Sen förekom även glitter i silver eller guld och äpplen förstås, av egen skörd. På ljuskronan var det tre-fyra stora ljus, konfekt av papper samt några äpplen. Kronan hängde på en plats i taket, där den inte var i vägen för de boende, över ett bord eller en byrå t. ex.

Naturligtvis var det ett intensivt stök före julen under sista dagarna med skurning, bakning, bryggning, tillredning av slakt, vedhuggning m. fl. sysslor. Lutfisken var redan färdig och låg i vatten för att skölja från luten.

Julklappar i vår mening förekom väl sällan i byarna, inte ens så sent som i slutet av 90-talet. Gavs gåvor till jul, så kom de någon dag innan julafton, och de bestod alltid av nya skor eller kläder av olika slag, som man skulle kläda sej i på julafton, kanske gavs de på julaftonens morgon för omklädseln på e. m. efter tvättningen. I vårt hem började man redan under 90-talet med julklappar, inlagda i paket samt bestående av leksaker: tennsoldater, munspel, pulverpistoler, sagoböcker m. m. Givarna var de äldre av mina syskon, som var i Växjö och Kalmar och 12.

studerade till folkskollärare och hade köpt hem enkla julklappar till sina småsyskon. Av föräldrarna fick vi som alla barn till jul dessutom nya persedlar av kläder för att kunna vara fina vid julen. Äldste brodern ville uppfostra oss till sparsamhet samt gav som julklapp postens sparmärken att insätta på postsparbanksbok, men dylik gåva uppskattade vi inte mycket, desto mer naturligtvis leksakerna och sagoböckerna. Och far och mor blev även ihågkomna liksom pigan och drängen, om de var hos oss under julafton. I regel gick de hem till de sina den dagen samt kom inte tillbaka förrän efter helgdagarna, alltså på tredjedagen.

Av husbondefolket erhöll exempelvis pigan antingen vantar och ett par strumpor eller ull eller ullgarn att själv tillverka plaggen utav; en huvudduk eller axelschal, drängen liknande saker eller kanske ett par stövlar, sydda av byns skomakare, soldaten C.A. Almquist. Dessutom, om de firade juldagarna i sina hem, fick de smakbitar av julslakten samt var sin brödkaka av siktemjöl, vetekakor samt rejäl spendering i form av kaffe och dopp samt drängen ett par supar till en gök, innan de på f.m. på julafton traskade i väg till föräldrar och syskon. Det hände även, att mor skickade med en liten ost, ystad i höstdagarna just för det ändamålet.

13.

Så tillgick det i vårt hem vid juletid, och på liknande sätt firades säkerligen julafton också i många andra hem i slutet på 90-talet, både vad gåvor beträffar samt med julgran. På herrgårdarna var det väl lite mer påkostat, både i mat och dryck, gåvor och en del annat, detta beroende i hög grad på de bättre ekonomiska förutsättningarna och längre traditioner i fråga om mera modernt julfirande.

Så var det gåvorna till de som bodde på vår mark, det var i min barndom endast en torpare under gården. Det var en träskomakare med stor familj och mycket fattig. Men det var ordentliga och skötsamma människor både äldre och yngre, och vi tyckte mycket bra om dem. Under årets lopp hjälpte mina föräldrar dem på olika sätt, genom att ge dem en kanna mjölk till barnen då och då, låta deras barn arbeta hos oss för lön och mat, köpa bär som de plockat under sommaren samt låta dem gratis få ta vedbrand i den intilliggande skogen, t.ex. torra träd och vindfällen, grenar efter hyggen osv. De fick även plocka gran-, tall- och enris till sina getter som nödfoder om vintern. Torpet skulle träskomakaren göra ett antal dagsverken för under slåttern, men detta arrende utbyttes mot träskor till hela vår familj under årets lopp.

Det var gott om fattiga förr, även i slutet av förra seklet, och de var i allmänhet hårt barnlagda. Så var det med vår torpare, träskomakarn, som hade 10 stycken. Mina föräldrar gjorde mycket för dem för att lätta bördan, och vid jularna blev gåvorna rikligare än annars. De skulle ha lite smått och gott till "julakost", som det hette, och bland den dominerade det siktade brödet. Alla skulle ha var sin liten brödkaka, dessutom vetebullar samt s.k. julakakor i form av hästar, gubbar, gummor, bockar o. grisar osv. till de minsta barnen. Så var det smakebitar av julkorv och sylta, blodkorv eller palt samt ett stycke fläsk och kött. Även gavs ljus och ull samt en kruka mjölk. Ofta var några av barnen från torpet oppe hos oss med en drög, på vilken gudslånen lastades f.v.b. till hemmet, men det kunde hända ibland, att jag och mina syskon drog i väg med sakerna till torpfamiljen. Det var alltid på julaftonens f.m. som "leveransen" skedde. Torparfar var vår vanliga frisör, och när man var hos dem med julgåvorna, passade ^{vi} ~~vi~~ pojkar också på att bli nyklippta till jul. Att det blev verklig julglädje i den fattiga stugan efter mottagandet av de enkla håvorna uppfattades med inte mindre glädje av oss välmenande givare.

15.

Många av stugornas folk gick redan i höstens tid och tiggde mjölk av bönderna för att ysta sej en ost till jul. De kom med sina krukor och samlade själva upp mjölken i gårdarna. Det var även "gärningsmän" av olika kategorier, som smeden, skräddaren, skomakaren m.fl., som utnyttjade den metoden, och aldrig blev de nekade en kanna eller två på vart ställe. För övrigt tiggde dessa inget under året lopp, men ostmjölk räknades inte som allmosor.

En tid före jul vamlade det av tiggare på vägarna, både vuxna (mest kvinnor), men även barn i skolåldern. De kom för att få lite av julslakten, av julmällden samt annat, som kunde bidra till försörjningen under högtiden. Vi bodde i utkanten av ^{vår} socken, och det kom sådana tiggande även från andra socknar, t.ex. Sillhövda och Eringsboda i Blekinge samt från närliggande byar i Långasjö (Elisabeth Bergstrand-Poulsens och Gertrud Liljas födelseförsamling). Särskilt många fattiga bodde i byn Buskahult i Sillhövda socken, för där vamlade det av småstugor, men även de fick lite av mororna i vår by. De hade en liten vävpåse med för att ha mjölk i, en korg eller äska att lägga ner brödstycken och sovelbitar uti. Mjölet och sovlet skulle gömmas till jul, brödbitarna konsumerades nog dessför-
16.

innan. En och annan bonde var lite förargad över dessa tiggare från andra socknar och tyckte de kunde hålla sej hemma och be om hjälp i egen socken, men avvisade dem gjorde man inte. Och ändå längre tillbaka, för en hundra år sedan, var det ännu värre med tiggeriet, enligt vad mina föräldrar omtalade. Det var ej underligt, att barnen från de fattiga hemmen gav sej i väg till Stockholm och andra städer, till Danmark och Tyskland, England och USA för att skaffa sej bärgning, för i hembyarna var det små utsikter för dem att få arbete och bröd. Särskilt for ju många under senare delen av 1800-talet till det sistnämnda landet och för många gick det väl i händer. Männen återvände i regel talrikast till sin gamla hemort, samt köpte sej gård och grund. Av flickorna återvände inte många, de blev i regel bra gifta där ute, och vår torpare, som hade inte mindre än fyra döttrar över there, och han sa spontant med tanke på att hans flickor gift sej och fått det bra: "De svenske flickena, di går åt!"

En i byn, som också skulle ha julakost, som han kontraktsevenligt hade rätt till, var soldaten C.A. Almquist, som hade sitt torp ovanför vår fårahage. Och den togs opp hos rotebönderna av honom personligen, i stamroten julafton, i ströroten dagen före. Han var den siste soldaten, som 17.

bodde på torpet, den som kom efter honom hade lönen kontant, 150 kr. per år. Almquist hade åker och äng samt en liten hage, där han födde ko och får, höns och gris, men då hagen var liten, gick kon växelvis på bete bland böndernas kor. Alltså, på julafton kom den gode A. på besök med sin ränsel och en påse att härbärgera sin julkost i, vilken bestod i två ljus från varje bonde i Östergården (som hade fyra bönder), ett örastykke av gris-huvud, ett fåralår, ett stycke sidfläsk, en lock lin samt ett skålpund ull, en brödkaka av jätteformat, en liten ost eller brynost. Dessutom skulle han ha hederlig spendering på vart ställe, d. v. s. kaffe och kakor samt inte att förglömma gökar, en eller flera, för han var mycket begiven på starkvaror. När han så hade varit hos den siste av bönderna, var han kraftigt beskänkt och hade svårt att ta sej oppför den branta backen till torpet, varför käringen hans samt något av barnen, gick att möta honom och hjälpa honom att bära hem det insamlade. Detta var det vanliga vid jul för soldaterna. Och inom ströroten gällde samma; den låg längre bort från hemmet, så de bönderna turades vid att skjutsa hem krigaren och hans pinaler. Så kunde det alltså tillgå, när vår soldat gick sin julagång. Men soldaten skulle också ha julved, och den hade man tidigare kört opp till 18.

torpet. Det var långved av både björk och barrträd samt mättes opp på stället enligt kontraktet.

Sedan Kyrkeby bränneri inom socknen kom till på 60-talet hände det att bönderna köpte hem sitt julbrännvin där i st.f. i Karlskrona, därför att det förra var starkare samt även billigare. En hel by kunde därvid hämta ett helt fat om 200 kannor, vilket delades opp i byalaget enligt vars och ens önskan. I slutet av seklet hade man övergivit sådant köp och inhandlade brännvin och andra starkdrycker i Karlskrona, under det man var där med en forä. Många sände efter per järnväg i större partier från någon skånsk gästgivargård i kaggar om 40 liter.

Bland bakverk, som inköptes hos bagarna till jul eller inhandlades av någon kringvandrande kakegumma eller -gubbe, var s.k. julakakor, som speciellt var avsedda till barnen i alla familjer, och de bestod av vetedeg, utformade som hästar - med och utan ryttare - gubbar och gummar samt djur, såsom grisar och tuppar, bockar osv. Dessa skulle ingå i barnens julahögar, som presentades på deras plats vid julbordet på julaftonen. De var mycket efterlängttade av de små, och de fick inte ätas opp förrän efter Tjugondag Knut. De ställdes opp på lut mot fönsterrutorna, särskilt 19.

skilt i fönsterna mot bygatan, så att folk skulle få titta på dem. Man köpte även smärre bakverk av sockerdeg, utformade som ovan sagts, samt utstyrda med röda eller blå ränder av sockerfärger, knappar, ögon m.m. Sådana lilleputtjulakakor hängdes ofta i resp. julgran (om sådan fanns) eller i ljuskronan. Pepparkakor köptes även, likaså vetebröd, av sådana som inte kunde baka själva, vilket skedde i många hem. Här var det inte fråga om pepparkäsdjur eller andra figurer utan de runda, taggiga pepparkakorna av traditionell typ. Händes det olyckliga, att en julhäst eller -gubbe fick benet avslaget vid fall från fönsterbrädet, så fick man sätta ihop det med en trästicka.

Alla skulle ha sin s.k. julhög, far och mor, alla barnen samt tjä-narna, om de firade julen hos husbondfolket. Den lades opp på julbordet till kaffet på e.m., och det man inte åt opp då, gömdes undan för mera privat bruk. Den skulle bestå av en liten kaka finsiktat bröd, ett par vetebullar, en pepparkaka, några julkakor att ställa i fönstret, samt om så havas kunde ett par papperskarameller. Många gömde alltsammans till julen var slut, då de hårda kakorna och brödet togs fram. Det hela gick dock med, för det var i alla fall en smak av julen i dem. Och sen var det att "ta till den grova kakan och den stora slagan" igen efter ju-20. lens myckna frossande i mat och dryck.-